

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Тюбешину

РФ-ни эл мюлк министри Александр Ткачев бла Къабарты-Малкъарны Башчысы Юрий Коков республиканы АПК-сына къырал болушлукъну амалларын сюзгендиле

Тюнене Правительствону юйюнде Россей Федерацияны Эл мюлк министри Александр Ткачевну бла Къабарты-Малкъарны Башчысы Юрий Коковну эки жанлы тюбешулер болганды. Ала республиканы агропромышленность комплексине къыралны жанындан болушлукъ этуноу амалларын, уллу инвестиция проектлени бир къауумун жашауда бардырыну болжалларын, алагъа ахча тутучлукъ этуноу онгларын сюзгендиле. Импортну алышындырыну программасын толтурууда качеству, конкуренци-

ягъа чыдамлы эл мюлк продукция чыгъарууноу ёлчемлерин ёсдюроу баш борчладан бири болганды къалгъаны чертилгенди. КъМР-ни Башчысы министрге ол эл мюлк экономиканы баш магъаналы бёлумлеринден бири болганды республикагъа дайымда эс бургъаны, къайгыргъаны ючюн жюрек ыразылыгъын билдиргенди.

КъМР-ни Башчысыны бла
Правительствосу
пресс-службасы

КОНФЕРЕНЦИЯ

Федерал министр Къабарты-Малкъарны башха регионлагъа юлгюге келтиргенди

Тюнене Къабарты-Малкъаргъа Россейни эл мюлк министри Александр Ткачев келгенди. Ол Нальчикде «Терек бахачылыкъны айнытыу» деген Битеуроссей конференцияны бардырганды.

Аны аллында уа Александр Николаевич КъМР-ни Башчысы Юрий Коков бла бир ненча объектде болганды. Биринчиден, къонакъны Чегем районда «Фрукт-Трейд» акционер обществову алма бахчалары бла шагъырей этгендиле. Мында уа алмаланы 14 тюрлюсю ёсдюроуде, предприятия кесинде тахта кёгетле асырагъан жер, аланы жарашдырган цех, упаковка ызла бардыла. Бир кюнне уа мында 6 минг тонна продукция жарашдырылады. Сок чыгъарадыла, алма къатханла этедиле. Къонакъла аланы татыуун суюноу кёргендиле.

Александр Ткачев терекле буз уруугъа къажу сетка бла жабылгъанларын игиге санап, предприятияны келечиси Александр Баловдан ол къайда чыгъарылгъанын сорганды. Жууапдан белгили болганыча, сетканы, терекле тагъылгъан таханланы да тыш къыралдан сатып алыргъа тюшеди. «Кёреми-сиз, биз къаллай бир ахчаны тыш къыраллы бизнесге беребиз, битеу кереклени кесибизде чыгъарууноу къуаргъа керекди», - дегенди федерал министр.

Ызы бла делегация Бахсанда тахта кёгетлени асырагъа жараулу пластик контейнерле чыгъарылгъан заводда болганды. Ол «Бахсанны терек бахчалары» предприятияны къауумуна киреди. Мында да тирликке асырагъа холодильникле, алмаланы айыргъан автоматизацияланганды

ыз бардыла, аллай станок къыралны бир регионунда да болмагъанын белгилерчады. Къонакъла келгенде уа, былайда къыстау иш бара эди. Юрий Коков бла Александр Ткачев станоклагъа къарагъандыла, соруула бергендиле эмда ишчиле бла ушакъ этгендиле. Заводну башчысы Альберт Каздохов айтханыча, былай тирлики 25 процентге кёбейтирге белгиленеди. «2015 жылда биз 10 минг тонна алма алгъанбыз», - дегенди ол.

Андан ары жол Прохладна районнга эди. Мында уа къонакъгъа «Прохладное» опт араны ишин кёргюзгендиле. Бу предприятие бек уллуладан бириди, мында 75 минг тонна продукция асырагъа онг барды.

Кюнню экинчи жарымында уа Правительствону юйюнде конференция башланганды. Аны ача, Юрий Коков Россейни Эл мюлк министерствосуна регионлагъа энци эс бургъаны, финанс болушлукъ этгени ючюн ыразылыгъын айтханды.

- Биз болушлукъ сезгенлей турабыз. Анга уа бу сферада иги жанына тюрленюле да шагъатлыкъ этедиле», - деп ол былай шартланы белгили этгенди: былтыр Къабарты-Малкъарда 38,7 миллиард сом багъасы эл мюлк продукция чыгъарылганды. Ол аны аллында жылы 104,4 проценти тенгли бирди. Эл мюлк культураланы арасында будай ёсдюроу биринчи жерни алады. Былтыр жерчилик

бла кюрешгенле 948 минг тонна жыйгандыла. «Бир 4-5 жылны ичинде уа бу жетишимни андан да бек айнытып, аны ёлчегин миллион тоннагъа жетдирирге муратыбыз барды», - дегенди ол.

Юрий Александрович быйыл нанькъланы, тахта кёгетлени тирлигин да кёбейтирге белгиленгендин чертгенди. 2015 жылда уа терек бахчала 2,5 минг гектар жерде орнатылгандыла. Ол а белгиленген пландан 2,5 кереге кёпдю. «Быйыл да РФ-ни Эл мюлк министерствосу 1 минг гектарда терек жетген терек бахчала къуаргъа борч салганды, ол да артыгы бла толтурулукъду. Алай бла аланы 8 минг гектаргъа жетдирирге муратыбыз», - деп къошханды.

Юрий Коков жыйылгъан тирлики асыраууноу проблемасыны юсюнден да айтханды. Ол Прохладныйде комплексни сагъынып, 2020 жылгъа дериде холодильниклени кючлююклерин 500 минг тоннагъа жетдирирге умут болгъанын чертгенди. Арт жылда этни эмда сутноу ёлчеглерин ёсдюроуге къолдан келгенин да билдиргенди.

Айныу жарашдырычу промышленностьда да эсленеди, аны индекси 141,4 процентге жетгенди. 2020 жылгъа дериде консерва промышленностьну кючлю этип, жылгъа 350 миллион банка консерва чыгъарыргъа мурат барды. Сёзюно ахырында Юрий Коков мындан ары да республикада чыгъарылгъан эл мюлк продукцияны конкуренциялыгъын жалчатыргъа, федерал толтуруучу власть органла бла байламлыкъланы кючлендирирге кереклисин чертгенди.

Ызы бла Александр Ткачев сёлешгенди. Ол регионну туризмни айнытыуда уллу онглары болгъанларын чертип, бу сфераны болушлукъу бла экономиканы аягы юсюне этерге кереклисин айтырып айтханды. Битеуроссей конференция КъМР-де нек бардырылгъанын да анылатханды министр. «Сизни республиканы бошдан сайламагъанбыз. Мында терек бахачылыкъ бютюнда иги айныды. Анга уа инфраструктура, хауаны болуму да себеплик этедиле. Къабарты-Малкъар бу жаны бла битеу къыралда да биринчи жерни алады. Хар жылдан да мында орта эсеп бла 1,5 минг гектарда салынадыла терекле, ол а бек уллу къыйынды», - дегенди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Федерал министр Къабарты-Малкъарны башха регионлагъа юлгюге келтиргенди

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Александр Николаевич тыш къыраллы продукцияны Россейге келтириуге чек салыннганы бла хайырланыргъа кереклисин чертгенди. Алгъаракълада уа Россейде битеу тахта кѳетлени 70 проценти тыш къыралладан келтириле эди. «Польшада бла Тюркде Россейге деп алмала бла помидорла ёсдюрюп тургъандыла. Биз анга асыры юйренгенден, кесибиз жукъ да эталлыкъ тьююлбюз деп, аланы сатып алып тургъанбыз. Алай санкцияла кийирилгенлери бла уа къыралыбызны эл мюклери тири болгъандыла. Бизге хауаны болуму, табийгъатыбыз да болушадыла. Импортну алышындырыу берген онглары хайырланмай, заманы ычындырып къыяргъа ахырда жарамайды», - дегенди ол федерал министр.

Александр Ткачев интенсив терек бахчачылыкъга энчи эс бурулурга кереклисин да белгилегенди. Аланы кѳейтир мурат бла уа бир къауум программа ишлейди. Сѳз ючюн, 5 гектар жерде терекле салгъан энчи иелеге субсидияла бардыла, дагъыда предприятиялагъа да къоранчларыны бир кесеги къайтарылады. «Быйыл биз интенсив бахчачылыкъны айнытугъа 2,5 миллиард сом белгенбиз, быллай бир ахча бир сферагъа да берилмегенди», - деп къошанды ол. Жетишилени мындан ары да кѳейтир ючюн а Эл мюлк министерство бир къауум жангы программа хазырлагъанды, ала Правительствону къарауна берилгендиле. Ол санда тирлики асырагъан объекте ишлетгенде, къоранчланы 20 проценти къайтарылыргъа боллукъду. Бу бо-

лушлукъ предприятиягъа 5 жылдан файда алып башларгъа онг бередиле. Андан сора да, банкладан терек бахчачылыкъны ёсдюрюуге кредит алгъанлагъа ставкала 5 процентге жетерикдиле. Ол жаны бла къырал гарантияла бардыла, шѳндю уа банка бла сѳлешиле бардырыладыла.

Ызы бла конференция кесини ишин башлагъанды. Жыйылыуда РФ-ни Эл мюлк министерствосуну битимчилик, механизация, химизация эм битимлени къоруула жаны бла департаментни директору Пѳтр Чекарев, Россейни Терек бахчачыларыны ассоциациясыны президенти Игорь Мухин, Терек бахчачылыкъны бла жюзюмчюлюкню Шимал Кавказ илму-излем институту-

ну директору Евгений Егоров, Липецк областда «Октябрьни 15-жыллыгы» атлы агрофирманы генеральный директору Дмитрий Еремеев докладла этгендиле.

Ала алма ёсдюрююно экономика, илму, медицина жаны бла да магъанасыны, аны айнытуда кемчилликни бла чырмауаны юслеринден кеслерини оюмларын айтхандыла. Докладладан белгили болгъаныча, къыралда бахчаланы 30 процентинде терекле къарт болгъандыла, аланы кетерип, жангыларын салдырыргъа керекди. Андан сора да, бу сфераны айнытыр ючюн урлукъну, гиче терекчилени сайлагъанда сакъ болурга, тыш къыралладан жараузуларын

келтирип, кесибизниликени бузаргъа жарамагъаныны, кооперацияны айнытыргъа кереклисини юслеринден айтхандыла.

Конференциядан сора уа Юрий Ковков бла Александр Ткачев журналистлени сорууларына жууапла бергендиле. Биринчиден, федерал министрден быйыл къаллай бир будай жыяргъа белгиленнгени билерге суйгендиле. Ол айтханыча, аны 110 миллион тоннага жетдирирге мурат барды. «Ол а Россейге рекордду. Бу жетишимде уа агрономланы, механизаторланы, жерчилени къыйынлары уллуду, алагъа барысына да ыразылыгъымы айтыргъа соемер», - дегенди ол.

Юрий Коковдан а эл мюлк бла кюрешген гиче эм орталыкъ бизнесге къаллай болушлукъ этилгенин соргъандыла. Ол а юлгюге Прохладныйде тахта кѳетле асыралгъан комплексни келтиргенди. «Аны къауумуна 400 гиче предприятие киреди. Алай бла эл мюлк бла кюрешгенле продукцияны кимге берейик деп жарсып айланыр кереклиси жокъду, ала битеу тирлики заводха сатып къоядыла», - дегенди.

Къабарты-Малкъаргъа жолучулугъуну юсюнден журналистлеге оюмун айта, Александр Ткачев эл мюлк иги айныгъанын чертгенди. «Мен мында болмагъаны 13 жыл озгъанды. Алай андан бери уа республика алгъа уллу атламла этгенин кѳргенме. Къабарты-Малкъар, сѳзсюз, башха регионлагъа юлгю болаллыкъды. Интенсив бахчалару бла республика ёхтемленирге боллукъду», - дегенди ол ахырында.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Айырыула-2016

2016 жыл 18 сентябрь

РОССЕЙ ФЕДЕРАЦИЯНЫ
ФЕДЕРАЛ ЖЫЙЫЛЫУУНУ КЪЫРАЛ ДУМАСЫНЫ
VII ЧАКЪЫРЫЛЫУУНА

АЙЫРЫУЛА

КЪЫРАЛ ДУМАГЪА ДЕПУТАТХА
«ЯБЛОКО»

ПОЛИТИКА

ПАРТИЯДАН КАНДИДАТ

КЮЧМЕЗЛАНЫ
ДАЛХАТНЫ ЖАШЫ ХАКИМ

«РФ-ни Федерал Жыйылыууну Къырал Думасыны депутатларын айырыууну юсюнден»
2014 жылда 22 февральда чыгарылгъан №20-ФЗ номерли Федерал законну 66-чы
статьясыны 1-чи кесегине тийишлиликде хакъсыз басмаланады.

Яблоко

АВГУСТ КЕНГЕШЛЕ

Окьутууда тюрлениуле аны качественосун кёрюнюрча кётюрюрге борчлудула

Тонене Нальчик шахарны окьуу учрежденияларыны келечерли кеслерини жыл сайын бардырылган төрели август кенгешлерине жыйылгандыла. Аны ишине республиканы билим бериу, илму эм жаш төлюню ишлери жаны бла министрини орунбасары Геккиланы Заур, КьМКЪАУ-ну ректору Аслан Апажев эм башчала да кьатышхандыла.

Май указлагъа - энчи эс Шахарны жыйырма тогузунчу номерли садигинден сабийле педагог форумгъа келгенлени алгышлап, ала-ны кёллерин кётюргенлеринден сора баш доклад бла билим бериу департаментни таматасы Римма Нагоева сёлешгенди. 2015-2016 окьуу жылны юсюнден айта, ол мектепледе РФ-ни Президентини май указларын жашауда бардырыгъа энчи эс бурулгъанын белгилегенди. Андан сора да, аны аллында

на кьарап угъай, ала-ны махтагъанлагъа кьулакь салып сайлайдыла. Алай бла уа бир-бир учреждениелагъа асыры кёп алынады.

«Электрон сабий сад» деген информация система да кесини хайырын береди. Аны себебинден группалада 528 жангы жер ачаргъа онг болгъанды.

ЕГЭ-ни эсеплери аман тьююлдюле

Нальчикде битеулю билим берген учрежденияланы ба-

бардырылган август кенгешде салынган борчланы тамамлауа уллу магъана берилгенин чертгенди.

Садикледе жерле кёбейдиле

Докладчы кесини сёзюнде арт кезиуде школгъа дери билим берген учреждениялада, ала уа шахарда 60 боладыла, сабийлеге жерле жетишмегенлерин, болсада бу кемчиликни кетериуде ахшы атлама этилгенлерин эсертгенди. Сёз ючюн, 3-жыллыкьладан 7-жыллыкьлагъа дери кичирикленни барысына да жетишедиле жерле (ол 100 процентге толтурулгъанды).

Болсада 2-3-жыллыкьчыкьла бла байламлы проблеманы уа алыкьа кетерир амалланы излерге тийишлиди. Нек дегенде быйыл аллайланы садикге берирге суйген атааналаны саны кёбейгенди, ол жылладагъы демография хал а барыбызгъа да белгиллиди.

Школгъа дери билим бериу учрежденияла да быйыл ФГОС-ланы кийирип тебирерикдиле. Болсада шахарда бир кемчилик кьалады - атаанала садиклени жашагъан жерлерине жууукьлыкьлары-

рысын да бир сменнге кёчюрюню юсюнден бир кьауум жылдан бери айтылады. Алай алыкьа ол кемчилик да толусунлай кетерилмейди. Аны сабийле эки сменнге жюрюген школланы кьатларында кьошакь корпусла неда жангы мектепле ишлеп кетерирге тийишлисин белгилегенди докладчы.

Айхай да, жыл сайын быллай жыйылууда ОГЭ-ни эм ЕГЭ-ни эсеплерине энчи эс бурадыла. Римма Артаговна билдиргенге кёре, шахарда ала аман тьююлдюле. Орус литературадан төртеулен жюз балл алгъандыла. Дагъыда аллай бийик балланы химиядан - төртеулен, орус тилден - сегизулен, обществознаниядан а биреулен алгъандыла. Болсада, саулай алып айтханда, тарыхдан, обществознаниядан, биологиядан эсепле алашаракь окьуна болгъандыла. Билим бериу департаментни башчысы аны сылтаун устазла окьуу китапланы игилери бла ишлемегенлеринде кёредди. «Аланы дерсликлени федерал тизмеден сайлар эркинликлери барды, алай ала кьаллайла болгъанлары-

сора да, мектепле, кеслери кьазанларында кьайнап турмай, бирси билим берген учрежденияла бла байламлыкьда ишлерге керекдиле, дегенди. Ахырында устазланы келе тургъан байрамланы барысы бла да алгышлагъанды.

Вузла бла байламлыкьланы жарашдырыргъа

Школла жаланда кеслери алларында байламлыкь жюрютюп кьоймай, аны вузла бла да бирча бардырсала, эки жанына да тап боллугьуну юсюнден айтып, КьМКЪАУ-ну проректору Ауес Кумыков сёлешгенди. Ол регионлада бийик билим берген учрежденияла кьаты конкуренцияны заманында кьалай ишлеген-

ишли алты критерий бла да бирсиледен артха кьалмай, аккредитацияны ётгенин айтханында, залдагъыла ол затха ыразылыкьларын кьарслары бла билдиргендиле.

Саугъалаула, алгышшлаула

Форумда дагъыда билим бериу департаментни специалисти Зулия Гедгафова, урунуу эм социальный айнытуу министрни орунбасары Ратмир Ацканов, экинчи номерли лицейни инглиз тилден устазы Мадина Темирканова, билим бериуде ишлегенли профсоюзларыны председатели Татьяна Вологирова эм башчала сёлешгендиле. Ала устазны даражасыны, аны иш хакьыны, кьошакь билимни, бир-бир предметлени терен окьутууну проблемаларын сюзгендиле.

Быллай август кенгешледе ахшы төреледен бири - озгъан окьуу жылны ичинде жетишимле болдурган устазланы саугъалауду. Ала-ны санында бешинчи школну башланган классларыны устазы Байкишиланы Индира да барды. Ол «Учитель школы» номинацияны дипломантыды. Окьуу учрежденияланы жангы окьуу жылгъа хазырлыкьлары жаны бла уа 2-чи номерли лицей, 9-чу номерли школ, 14-чу номерли гимназия белгиленгендиле.

Устазланы келе тургъан жангы окьуу жыл бла, бирси байрамла бла да КьМР-ни Башчысында Сабийлени эркинликлери жаны бла уполномоченный Светлана Огузова, урушну, урунууну да ветеранларыны шахар советини таматасы Абдулланлы Мустафа эм бирсиле алгышлап, алагъа жангы жетишимле тежегендиле. Декларацияны проекти, анга тюзетиуле кийирилселе, кьабыл этилликди.

МОКЪАЛАНЫ Зухура.

на уа директорла эс бурургъа тийишлидиле», - дегенди ол.

Кеслери кьазанларында кьайнап турмай

Докладчы Нальчикни жангычылыкьланы жашауда бардыргъан школлары форумда кеслерини ишлерини кёрмочлерин кёрюзтгенлерин да ахшы шартха санагъанды. Окьутуу бла бирге жаш төлюню юйретуу да устазны борчу болгъанын чертип айтханды.

Болсада бу жумушда школ бла юйор биригирге тийишлисин да белгилегенди. Андан

лерини юсюнден айтханды. Былтыр бла тенгешдиргенде, сёз ючюн, быйыл университетте бир мингге аз абитуриент заявление жазгъанды.

Кумыков быйыл окьуу юйно чеклеринде Гитче школ академия ишлеринг да билдиргенди. Ол мектепле бла вузу арасын байларыгъын, анда окьуучулагъа ЕГЭ-леге хазырланьырча себеплик этиллинг, алагъа дагъыда каникуллада иш табаргъа болушуркьлары эм кёп башха жумуш тамамланьырыгъын аныгъатханды. Ол бизни университет тий-

ЮБИЛЕЙ

Аны эм баш жоругу - сахнада жашау кертиликни кёргюзтүю

Кинога кыарарга бек суйгенди Кемал. Бир жол кече кёргюзтолгон фильмге атасындан бугууп бара, анга тубеп кыалады. Кыарангыда кесин билдирмез ючюн, акысагын кибик этип, башха ауаз бла салам берип, жууап да алып, анга кесин танытдырмай кетгени нёгерлерини арасында чамга айланган эди.

Хабазда школну бошай турган заманында у ары жазуучу, драматург Боташаны Исса келип, жангы малкыар театр студияга жашла, кызыла сайлайды. Сабийлени назму окугунларына, тепсегенлерине, жырлаганларына кырап, аланы ичинден Кемалны айырады.

Алай бла, Мамучуланы Магометни бла Чочайланы Марусяны уллу ююрлеринден – беш жашдан бла эки кыыздан, баям, бек хыпырлары, кеси жырла тагып, гитараны согууп, аланы айтып айланганни, Москвада ГИТИС-ге туюшеди. Анда битеу дунягыя белгили устазланы

сейирлик дерслерин алып, малкыар студияны кыауунда 1977 жылда Нальчикке кыайтып келеди.

Москвадан эсинде кыалган затладан бири – быланы курслары волейболдан факультетни чемпионлары болуп тургандыла. Андан кетгинчи, ала спортда биринчиликни кишиге бермегенди. Окууда да алай. Тепсеуден устазы, Улуу Ата журт урушну заманында оккупацияга туюшген, Испаниядан бизни кыаралга сабийлей келтирилип, мында ёсген Гонсалес Виолета Кемалны айырма кёргенди.

Студияны студентлери дуня халкылары тепсеулдерин сайлаганда, Мамучу улугга бла Бачиланы Ахматха иланлыланыкыла жеткенди. Кемал «Соперницы» дегенни кёргюзтгенде, факультетни деканы ачык жылаган эди. Арта, дагыда тилеп, анга устазлары жангыдан кыарга

Театр - жашауну кюзгюсюду, дейдиле. Кыараучу кёрген затындан сагыш этип, аны кесине тенгешдирип, кылыгынын тюрлендирге итинсе, сахна оюн, аны бардырган артистле да кеслерини борчларын толтурганга санарга боллукдула.

Кыалай-алай болса да, сахнага чыккыганланы энчи, алгыдан бичилген жазуулары бар сунама. Ма Мамучуланы Кемалны да артист хунери болганы сабийлигинден окуна белги эди. Анга шагатха ма бу бир шартны келтирсе да тамамды.

андыла. Ала: «Аперим! Аперим!» - деп кыайтарганда, Виолета Антоновна, сохтасына чексиз ыразылыгынын билдире, кесини кастаньетлерин саугага берген эди, мени эсинде тут деп.

Ол усталык Мамучуланы Кемалны битеу институтда даражасын кётюргенине не сёз! Аны кыой, таулу жашны тепсеуле салуучу режиссерга энтта да эки жыл окуурга

лаганла да аз туюлдуле.

Сахнада кеп тюрлю жигитни ойнарга туюшгенди, – дейди Кемал. -Игини, аманни, акысакыны, чолаккыны, телени, акылыны... Аланы хар бири да бир зат кыордыла манга, жашауга юйретедиле. Ол Мольерни «Дон Жуанында» - Сганарельни, Мустай Каримни «Ай тутулган кечесинде» - Акьегетни, Занибекланы Зухраны «Ким терси?» деген оюнунда – Ануарны, «Гошах бийчеде» - Шазны, К. Мухамеджановну «Манга алай керек эди» деген пьесасына кере салынган спектаклинде – Ильдарны, Макаёнокну «Трибуналында» комендантны болушлукчусуну сыфатларын кёргюзтгенди.

Алгыракда Владимир Жеребцовну пьесасына кере салынган «Тау артында тал жылайды» деген спектакльде Муссаны ойнаганды. Ол, баям, башха жигитледен энчи Кемалны репертуарында. Аны сылтауу пьесаны сюжет ызы бла байламды: тузаклыккыны, концлагерини кыыйынлыккынын сынап, элине кыайтхан Мусса юйдегисин, сабийлерин да тас этгенин анылайды.

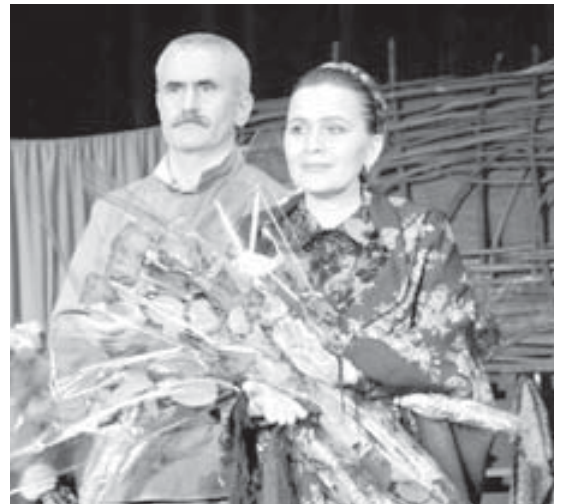
Ол сезимни тюз берир, аны сахнада тамам кёргюзтюр ючюн, жигитни жюрек кыыйынлыккынын кесине алырга керекди артист. Суйгени бла тубешиучу тал терекни тубюнде ол алагга туюшген кыыйын ачылык, жалангачлык болумну юсюндөн этген кеп ачы сагышларындан сора юйюрюн кыайтарган, юйдегисин кечерге таукелленеди. Бу затла бары да сезим бла кёргюзтюрча суратладыла. Ол а алай тынч туюлду.

Кеси автору болган «Манга санга, инопланетянин!» деген спектакльни юсюндөн айта: «Гитче урукчукчудан уллу терек ёседи дегенлей, аз затдан табылып кыалады тема, - дейди. - Сёз ючюн, жолда бара, бохча тапдынг. Андан ары сен минг тюрлю сагыш, иш этерге боллуккыса. Ма ол да жашау турмушубуну

бир кесегиди. Сахна кертиликни сюеди. Станиславскийни беш жоругундан бек биринчиси – жашау кертиликди. Мен анга бойсунама».

Былай кыарасанг, аны пьесасы ол айтханча жазылганды. Анга кере Владимир Теуважуков спектакльни салганды, жаратханла, экинчи кыарарга излемегенле да болгандыла, не жашыруу. Пьеса жанр жаны бла комедияга саналса да, анда берилген тема – ичгичилик – кеп юйюрню туп этип барганын эсибизге алсак, бу оюн заманында кёргюзтюледи, арада болжалга салмаз проблеманы кётюрөди дерге керекбиз.

Кемал культура колледжде 11 жыл дерс бергенди,

Мамайланы Фатима бла.

студентлени актёр усталыккына, сахнада сёлеширге, кеслерин жюрютюрөге юйретгенди. Юч диплом спектакль да салганды, аланы арасында – «Упрямая она у нас» бла Мольерни «Мещанин». Ол заманны эсге туюшоре, Мамучу улу: «Сахна кимни да тюрлендиреди. Кесими угъай, студентлерими юсюнде окуна аны эслейме. Залда не бола турганын, ол сени

ойнаганынгы жаратамыды, жаратмаймыды, санга ыразымыды, туююлюмю – артист ол затланы тини бла сөзөди».

Дагыда ол жазуучулук иш бла кюрешеди. Аны «Минги-Тау» журналда басмаланган хапарлары окуучуну сейирсиндиргенди. Сахнада салырга жарашдырган кезиуло пьесасы да хазырды.

Жыр бла уа, эсгергенибизча, эрттеден шүёхду. Аланы биринде былай сёзле бардыла: «Сахнада жашайма, Игини-аманни да Сахнадан айтама...». Анда артист ойнаган жигитле анга дау айтадыла – ала керти жашауга туюшере сюедиле оюндан. Дагыда аллай бир жыры барды – ол ойнаган спектакльлени атларындан кыаралган. Сейир туююлюмю?!

Шёндю, келген жолуна кыарай, Мамучуланы Кемал, жашауунда жетишгенин, жетишмегенин санай болур. Алай бек баш жумушларын а этгенди: артист болганды, аруу юйюрню таматасыды. Жашы Рамазан программистди, кыызы Лиза школда психологду, юй бийчеси Байрамукланы Аминат а, ол да культура колледжини бошاپ, бу сферада ишлегенди, бусагыатда солуудады. Эки туудукчуктары юйлерини жарыгыдыла.

Бу кюнледи Мамучуланы Магометни жашы Кемал-

гья алтмыш жыл толады. Ол Кыабарты-Малкыарны сыйлы артистиди. Актёрга уа кеп жол чыгыды. Кыайда айланса да, кыайсы сахнага чыккыса да, халккыбызны атын иги бла айтдырырга атланган келечибизди, культурабызны ёсдюрюрге, айнытырга итинген адамыбызды. Кийик саулукуну, берекетни, кыыйыны иги ишлеге кетерча насылпы да иеси болсун!

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

ЫРАЗЫЛЫКЪ

Аппамы сьфатын, сёзлерин, ишлерин эсимден кетералмайма

Аппасыны юсюнден бу хапарны, газет окуучулаага билдиргеге суююп, Журтубайланы (Чочайланы) Кезибан келтиргенди. Бусагъатда юйюрге таматалага, алгынгча, сый-намыс берилмегенине жарсый, ол жанына бир кесек эс бурдуруга излеп.

Заман тюрленгени бла бирге хар не да – адамны жашау болуму, сезими, кёз кырамы да башха бет ала барадыла деп, аны сылтауга тутуп, иги ышанларыбызны, адеп-кылык хунерибизни тас этерге боллукбуз. Таулу адам жети атагъа дери билерге керекди дегенлигибиз – ата-бабаларыбыз бла байламлы адебибизни, ала жюрюткен адет-төрелерибизни сакларгъа, жангы жашауга тап келтирерге, аны игилендире барырга борчлукбуз деген туюлмюдо?

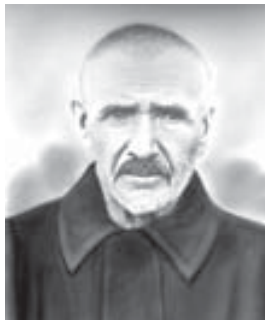
Мени аппам, анымы атасы Абдулпаланы Айсаны жашы Махмут, 1861 жылда Огъары Бахсанда тууганды. Хар бир элли адамча, мал бла кюрешгенди, уллу юйюрге ёсдюргенди: юч жаш бла алты кызы. Жашланы таматасы Алий, Уллу Ата журт урушка кетип, андан кайтмагъанды. Аны аман кыууму атасына бла анасына Къазахстанда келгенди. Аппам,

мени кыолумдан тутуп бара, ол ачы хапарны билгенде, кыоллары кыалтыраганы эсимдеди.

Аны бир жашы Мамма кыурулушта ишлеп турганды. Муштафа уа – агроном – Орус Бахсанда тохтап, анда жашайды. Анамы эгечи Шаху, Байдалага барып, сабийден ауруп ёлген эди. Аны кызычыгын анам Халимат ёсдюргенди. Таты – Байзуллалада юй болганды. Сора барыбыз да суйген Забит, кесини юйюрге болмагъанлыкыгъа, ёсе келгенибизге аналыкъ этип турганды.

Анамы бир эгечи Фатимат, Кыабарты-Малкыарны сыйлык устазы, кеси заманында Калининны кыолундан саууга алганды. Аны эки сабийи да республикада белгили адамдыла. Бири – Жарыкъландыруу министрствогоа таматалыкъ этип турган Баниева Роза, экинчиси да – жюрек ауруулаага кыарагъан Башийланы Исмайыл. Эгечлени кичиси Сакинат а Гергьокъладады.

Ма быллай уллу юйюрге ёсдюрген аппамы эсимде кыалган адамлык шартлары, таулуулукъ ышанларын туура этерге суюме. Сюрюгню кыйын жылларында ол кёпке онг тапдырганды. Урушда жоюлган жашы Алий ючюн

алган пенсиясыдан кимге да юлюш чыгъара турганды.

Биз Алма-Ата тийресинде 8-чи ГЭС деген жерчикде эдик. Аппам пенсия алырга узаакъ болмагъан почтагъа барыучу эди. Эшеке минип кетсе, арта аны жюкден толтуруп кыайтыучусу эсимде эди. Алай бла ол тийреде кёпке жараганды, кёп сабийни кыуандырганды.

Анга ол заманда сексен жылдан иги да атлаган эди, алай жыл санын айтып билмейме. Сорган болса да, ышарып: «Ненча жыл бола эсе да, бары да меникиледиле», – деп кыуучу эди.

Биз юй ишлей эдик. Мени, сабийни, алай этерге жарамайды,

ол аманды, бу игиди деп юйрете болур эдиле. Мен а, эслерек болгъанлай, аппама:

– Иги, аман деген неди? – деп сорама.

Ол а: – Юч аман зат барды дунянда: зарлыкъ, тилчиллик, кызыгъанчлыкъ. Ала болмасала юсюнде, санга аман адамса деп киши айтмаз, – деген эди.

Не бек кыыйн болса да, адам жашагъан жерде туююп да болмай кыалмайды. Таулу дегенинг бары да жыйыла эди кыууанч этген юйю арбазына. Мен да болгъан бир тойда аппам былай айтып тохтайды:

– Бюгюн төпсерге суюме да, мени бла сюзюлюрге бу арбазда бек жаш адамны чыгъарыгъыз. Сора, бир кызычык бла төпсеп бошاپ:

– Сен алыкъа кёп жашарыкыса, кёп төпсериксе, ма, кесинге чурукъла ал. – деп, аны хуржунуна ахча сукъгъанды.

Иши, оюну да алай эди. Атамдан а бек кыууанчу эди. «Журтубай улу, сени манга берген Аллах санга да кесингча бирни берсин!» – деучо эди. Аппам Азияда 1957 жылда ёлгенди. «Мени топурагым мында боллукъду», – деп, алгъадан да билип, айтып турганды.

Бир кере мен: – Аппа, сен тейри эшиги ачылганын кёргенсе дейдиле, алаймыды? – деп сорган эдим.

– Оразада тенгими жашын басдырып келе, аны уа артыкълыкъ этип ёлтюрген эдиле, кыайдан эсе да бир жарык урады да, ол заманда, тейри эшиги эсима туююп: «Сабийлерим адам кыолундан элмесинле!» – деп тилеген эдим, – деди.

Алай да болду. Огъары Бахсанда аппамы чой урулмай ишленген юйю бюгюн да суюледди. Аны эки эшиги барды. «Ол экинчи эшик бла ненча амалсыз адамны кыутхарган болурма», – деучо эди.

Дагъыда былай юйретгени эсимдеди: «Оразаны 15-чи кечесин оздурма – ол къадар кечеди. Ол чакъда жууукъ-ахлугъа, миллетинге, кыралынга, дунягъа игилик тилей тур». Аллай онгу кеси да оздурмагъанды.

Аппамы огъурлулугъун, сабырлыкын, не уллу кыйынлыкъларга да кыарамай, кимге да болушургъа, эс тапдырырга кюрешгенин бир заманда да унутмайма. Анга ушаргъа итингенлей жашайма.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат
хазырагъанды.

САГЪЫШЛА

Халкъыбызны къачан да тутуругу болуп тургъан малчылыкъны сансыз этип кыояргъа жарармы?

Миллетибизни кыалууладан бери да жашауу, иши малчылыкъ бла терен байламлы болганы хакъды. Кишиле мал кютгендиле, тишируула жон ишлегендиле. Алай бла тау ауузда кыолайлы жашау кыайнагъанды. Хар юйюрге кыарыны токъ, жашны, кызыны кийими айбат, тизгини юлгюлю, кёлю жарык эди.

Бусагъатда жашау хал, турмуш тюрленгендиле. Баям, хар заманны кесини энчи жорукълары, адеби, кылыгы болур. Алагъа боюн салмазгъа кимни кыолундан келликди? Кыалай-алай болса да, жашау этюде хар миллетни бир энчилиги болады да, андан тайыу, уллуну, гитчени да абындырмай, сюрюндюрмей кыоймайды.

Мен оюм этгенден, не кесе да, халкыбыз артадан – артка ол тюрлю жашау халлагъа сансыз кырап башлагъанды. Кёпле мал кютерге эринедиле, аны керекли затха окуна санамайдыла. Колхозланы заманында биченликке заманында суу салыннганды, чалынмай, дырыны жыйылмай кыйырбучхак окуна кыалмагъанды. Чалгыны уа кыыйныны жаланда он юлюшден бирин алганды: 10 гебен суюсенг, аладан санга жангыз бири жетгенди.

Бусагъатда жюзле бла гебенге суюлючю кышылыкъла не чалынмай, не

малла отламай, мадул болуп кыаладыла. Бек сейри, айылысы уа тюзледен келген кыолайсыз, тапсыз бичен кыостыла (тюкле) алабыз деп, аны бла тынчайып кыалгандыларыды. Кеси эллеринде техника хайырларыгъа онг болган тюз жерледе окуна гебен суюлмеген кыалай бир жер барды!

Аны кыайсы тау ауузда да кёрюрге боллукъду. Малладан хайыр алыу юсюнден сёз барса, кёпле аладан кыыйнын кыайтмайды деп, болмачы сылтаула излейдиле. Бусагъатда эт, сют, бишлак багъадан – багъа болуп баргъан кезиуде, кыалай ийнангын анга?

Айхай да, малгъа кыарагъан, анга бакъгъан да тынч туюлду. Алай, баш кечиндиргеге башха онгунг жокъ эсе, кыйналсанг да, ишлерге керексе. Алайсыз жарлыкъландан кыалай кыулулукъса. Аны биле тургъанлай, бир-бир жаш адамла кыары салып ишлерге суюмейдиле, бир зат этмей ахча табыну жолун излейдиле. Ол а алдаулу затды. Алай ыгъа туюшобиз деп мюлкюз кыалгъанла, жангылгъанла, жюрюкери кыйналып, ауруулу болгъанла азымыдыла?

Бизни ата-бабаларыбыз, уланлары ол тюрлю алдаулу жоллагъа берилмез ючюн, алагъа гитче заманкы кыаларындан окуна иш кёллюлюкню кыанларына,

санларына синдиргендиле. Бюгюнлюкде мал кютгенле, кыош жюрютгенле азыдыла. Аланы окуна сабийлерин алай спартан чыныгыулулукъгъа салыргъа кёзлери кыймайды, агъан этедиле. Охо, бюгюн да заманларын тынч оздурсуна, жумушакъ тешекке жукъласынла, биз саулулукдан ала кишиге сукъланмасынла деп, кеслери кече жатмай ишлейдиле, тапханларын балаларыны юслерине кийдиредиле, ашазыкны не татлысын да алагъа бередиле.

Сёз ючюн, 30-40-чы жылринде кыалгъан быллай бир затны айтайыкъ. Шахарлада, элдеде да ийнек тутмагъан хазна юйюрге жокъ эди. Ол юйюрге тутуругу, берекети да бар эди, ансыз жашау этерге кыолдан окуна келмегенди. Ийнекни ауарасы, жууапплылыкы уа кёбюсюнде эр киши сабийлени боюларынды болгъанды. Абаданла колхоз ишден бошамгъандыла.

Жашчыкыла, эрттенликде ата-аналары бла тенг туруп, гылмайларын сюрюрге кыошы, бузоуларын отларгъа сюрюп кыайтсала, мал орунлары тазалап, кир-кипикни багушха тёгюп, эрттен азыкыгъа алай олтура эдиле. Андан сора уа, кюндюз бузоулагъа суу ичирип, ингирде ханс, кырдык орур ючюн хуна жанларын, терек бахчаланы, агъач талаланы кыдыр-

гъандыла, ауур жюк кётюрге келгендиле. Быллай жумушла иги окургъа, юйде дерслеге хазырларыгъа, орамда тенгери бла ойнаргъа да чырмау болмагъандыла, кыалай эсе да, битеу ол жумушла кеслери алларына этилип кыалгъанча кёрюнгендиле, биз кёллюлеге.

Айхай да, бусагъатда да аллай жумушлагъа кеслерин бергенле, ариу кылыкълары, адеплери бла ыспас алгъанла кёпдюле. Ол а юйюрге болушлукъду, жамауат жашауга таянчакъды, жаш адамгъа уа урунуугъа юйретиую адамат дерслериди.

Аны юсюнден сагъыш этсе, быллай шарт эсима туюшеди. Жетмишинчи жыллада мен Огъары Бахсанда школда устаз болуп ишлей эдим. Элбрусда Эл советни оюуу бла педагоглагъа Тонгуз Орунда чаллыкъ жер берген эдиле. 7-8 адам болуп ары барабыз, сау кюнню чалгы чалабыз. Ингир бола ёзен туман тегерекни басады. Ызы бла жауун жаууп башлайды.

Школну директору Теммоланы Хамзат былай айтады: «Бу сьртны ары жанында кеси эллибиз Ёзденланы Чолпанны кыойчу кыошу барды. Бу жунчуулу кюн элге эне турмайыкъ да, кече анда кыалып, тамбла уа чаллыкыны бошاپ кетейик...».

Ашхам бола, кыойчу кыошха жыйылабыз. Анда уа

Чолпанны кыойчу нёгери Гулийланы Леуан сюрюую ыстауатха тийишдире тура эди. Ол бизге жарык туюбеди. Юсю жибип турганына да кыарамай, терк окуна ийнек сауду, от тиргизеди, эллилерине кыонакбайлыкъ этип, кыой соады, отун жарады, кыазан асады. Мени сейрим, анча жумушну бирден уллу сабырлыкъ, тёзюмлюк бла этерге кыайдан таба болур эди кыарыу, кюч, чамы, лакъырдысы бла бизни кёллюбюзю алыргъа да сёз?

Мен ол ингирде сюрюую жашны этимине, адебинен, кылыгына сукъланып турдум. Аны кыуршча чыныкыгъанын кёрдум. Жаш адам алай кишиликке, тириликке, тёзюмлюкке, сабырлыкыгъа, мени акылыма кёре, жаланда чынтты кыойчу кыошда жетиширге боллукъду. Аны биз халкыбызны тарыхындан, жашау турмушундан да билебиз.

Шёндюго тёлю андан оюм этсе, кесин жашауга ол халда хазырласа, миллетибизни хар иши кыуралыр эди, бусагъатда чалпыуладан кыулуру эди. Миллетибизге игилик излей эсек, кесибизни тизгинибизни жыйайыкъ, низамны кючлейик, ишден кыоркмайыкъ, ичгини, наркотиклени тузакъларына туюшмеге сакъ болайыкъ.

ТЕММОЛАНЫ Мухадин.

ЭСДЕ ТУТУУ

Хунерлиги эмда халаллыгы бла жүреклени жылытханды

Бизни кылам кырында-шыбыз Зезаланы Алимни кылын кыра чачлары мангылайына тышгени сайын алыны кылу бла арха этгенин, уллу кезлери бла дунягга ачык кыраганын бир да унутмаймы. Аны ачуланып, бирлеге уллу сөлөшүп да көрмөгөнө, эшитмөгөнө.

«Заман» газетде ол көп ишлемегенди, андан радиога кеткен эди. Алай редакцияны коллективине хурмети уа уллулай кыалган эди. Узакты тау элден бирине командировкага барырга тышсе, анга: «Алим, бизни машинабыз жокчу, биргенге элте барсанг а», - деп сөлөшсөм: «Аны не хапарлыгы барды, хазыр болуп тур», - деп кыяр эди.

Ма алай, жол нөгөрлө болсак, газетде ишлеген жылларын эсге тышюрмей кыоймаучу эди: «Андан кетгенине, жорегими жаргысы андады», - дер эди. Редакцияга аны тыз да школну бошагандай Текуланы Махайны жашы Жамал келтиргенин а бир заманда унутмаганды, аны кюн анга дайым да ыразы болгандай турганды.

Экибиз Хасанияда жашаганыбыз себеппи элде бир тырлоо иш болса, анда да тыбеше турганбыз. Кыайда да ол адамга онг берирге кыорешгенди, ариу сезон кызыгмаганды. Тилибизни, адет-төрөлө-

рибизни мен аныча билгенге тыбемегенме. Аны кюн биз анга «аппа» деучу эдик.

Радиога кетгенинде, «Малкыар тангла» деген берууну бардырып башлайды. Ариу ауазы, шатык тили бла хар эрттен сайын кыорибизге салам берип киргенди, жарыктыкы, кыуат келтиргенди. Аны алгышлары, бош алай уггай, жорегинден чыккыганларына ийнандыра эди ол тынгылаган жамауатны.

Андан сора да, ол көп башха беруиле кыраганды эмда бардырганды. Сабанладан репортажларын, Уллу Ата журт уруш ветеранларыны кыорунден хапарларын да адамла

эшитирге бек суйгендиле. Анга алыны телефон бла сөлөшүп, кыагыт да жазып ыразылыкларын билдиргенлери шагыттыкты этеди.

Ишин билген жашны 1980 жылда радиоа информация бөлүмүнө баш редактору кыулуугуна саладыла. Анда да ол кесин иги жаны бла кыргозтор кюн кыалмаганды. Анга көп жерлеге барырга тышгенди, алай ол арымаганды-талмаганды, сейрилик шартла, жангылыкка, билдириуле кыыйшыдырып кыайтханды.

-Малкыар тилини суйген, билген да көп жашла, кызыла радиоа ишлегендиле. Алим бек игилеринден эди деп таукел айтырга болдукма. Ол бек кыыйн бөлүмге башчылык этгенди. Хар кюн сайын жангылыкка жыярга, эрттендикте эрте келип, алыны билдирирге керек эди. Ма аны ол чурумсуз толтурганды. Ол себепден саугалауга бир фахмулу журналистни кыргозтоюгуз деселе, биз Зезаланы Алимни кыргозтоючу эдик.

-Радиога тынгылаучула анга энчи кезден кыорагандыла. Аны кыалай эсе да кесине адамлары тархан кыюу бар эди. Биз, радиоа ишлегенге, хазна кыалмай барыбыз да аны кюнде болганбыз. Атасы, анасы, эгечлери да кыонакбайлыла,

ышармай сөлөшмөгөндиле. Атасыны ишчи кыоллары, анасыны мангылай жарыгы не заманда да кез аллымдадыла. Алимни эки кызычыгы да гитче заманчыкларында радиога келип, биз назмула кыоруукбуз дер эдиле.

Ол жашлай кетгени дунядан барыбызга да ачулууду. Алай огурулу адамны ызындан ахшы ишлери кыаладыла да, биз Алимни терк-терк эсге риучюбуз, айтхан сөзлерин, этген ишлерин сагынмай кыоймаучубуз,-дейди КМРни халкы поэти Созайлыны Ахмат. Ол бир кезиуде республика радиону баш редактору болуп ишлегенди.

Алимни таныганла, билгенле, ишчи нөгөрлери, радиога тынгылаучула да анга уллу хурмет этгендиле. Ол шу-өлүк, тенглик, жууукчулук да жорюте билгенди. Кыайгыр-мазланы Махмут деп бир анты шуху бар эди. Ол аварияга тышюр алушканын андан, Зеза уллу жыл сайын өлгөн кюнде аны кыабырына бармай кыалмаганды.

Узакдан адам келсе уа, кыонак элтип кыалдырганды. Аны жарык кыонакбайлыгынын кыарачайлы поэтле, жырчыла, композиторла Езденланы Альберт, Тамбийлыны Кыасбет бир да унутмайдыла. Аны төгөрөгинде не заманда да адам көп болганды.

Ачык жүрекли, ышармай сөлөшмөгөн Алим, бир адамны ызындан кыара сабан сюрмөгөнди. Ол ариу кыор да кыраганды, Гуппойланы Сакинатт бла эки кыыз өсдюргенди. Анасы Чомпалга, атасы Магомметге, эгечлери Розага, Любага, Аминатха, Нюржаннга, кыарындашы Борисге да кеси ауругунчу кез-кыулак болганды, кыайгырганды.

-Жангы юй ишлеп, ары кечюп, тыгел ыйык да жашамай, баш ием өледди. Сабийле алыкыа гитче эдиле. Ма ол кыыйн, абызыраган заманында Алим кыарындашым манга таза да билеклик этген эди. Аны ахшылыктын сабийлени да өсдюрдюм, юй-кюн да этдим. Ауруп, төшекке тышгенинде уа, кесини сабийлери не уггай да, бизни барыбызга да өксюзюк сынатханды,- дейди Роза.

Алим ауушканы бир жыл болду. Ол анасын, атасына, юй бийчесине, кызыларына, эгечлерине, кыарындашына да сау болмазлык жара салганды, кыара кийдиргенди. Энтта да анасы кыабак эшикни хар ачылганына сагаяды, жашы, алгыныча, ышарып кирри да, аны кыучаклап, кыалайса деп, жарык саламлашырык сунуп.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Жаргылай

кыалган умутла

Биз бу тишируу бла танышханлы энди он жылдан иги да атлаганды. Кыалай эсе да, ол бир жууук адамыбызча болуп кыалганды. Жарсыуга, Шура (анга барыбыз да алай айтабыз) бююнлюкде Нальчикде кыарар адамлары болмаган интернатта турады. Ол осетинлиди. Аны тукымун окууна билмейме (ол бирде керек окууна болмайды). Ары келип, аны кыатында олтурсанг, ауазын эшитсегн, алыкыа тири болурга кыорешгенин көрсөгн, келюнг бла кыуунаса.

Алай интернатта турганы уа аны таныганланы барысын да жарсытады. Шура урушха дери Осетияны элдеринден биринде тууганды. Атасы кыазуатча кетгенинде, алыкыа гитче кыызчык эди. Анасы Фатима, юч сабийи бла кеси кыалып, кыаралны ол заманда тиширууларыны кыюсочуа, умутун юзмей, эрин сакылаганды.

Уруш да бошалып, Ибрагим да сау кыалады. Алай кыюрге аталары бла өсөр насыпны кыадар бермеген эди. Ол жолда келе турганлай, анга бир тишируу тыбейди. Юйдегиси аны сакыламай, башхага эрге чыккыганды деп, өтюрюк айтып, фронтдан кыайтханны жорегин кыыйнайды. Ким биледи, не сагыш этди ол бу чакыда? Алай от жагысына уа келмеди. Сабийлерин кыюуну кымысып да эркелетмеди. Ма аллай зар ниетни хатасындан толлу юйор чачылды. Алай Фатима билмей эди аны, кечесикюню да сакылауда эди.

Ачы хапар

Бююнлюкде биз телефонла бла сөлөшүп, маршрутка бла

барып да не жумушубузу да тындыралганыкыгга, барыбыз да билебиз, урушдан сора жылданы кыыйныкыларын. Кыайдан билдик эди Фатима эри сау кыайтханын. Ол бирси кюншү элде турганын... Дагыда юч жыл озгандан сора эшитеди керти хапарны. Ол кюн окууна тиширууга

Азаплык

Шураны жашауунда тыбешуле, айрылыула да көп болгандыла. Кыадар кюнү жетип, ол кюншү элден жаш бла юйор кыурайды. Алай аны эгечлери анга берген зарауаттыкыны уа ынна бююк да жилмай эсгералмайды. Кыайын кызыла, аны сабий-

Болсада бир кыауум айны ичинде Шураны кюние бир тишируу кыаганак кыызчык бла келип, тилеп, өшюн салдырып турганды. «Аны жаланда ауузчугуу кыюночю эди, бурунчугуун, кычюклерин ачама десем, кыайнларым, кыолларыма уруп, ачулануучу эдиле»,

Жашау хаппа

Жууапсыз сорууга ушагъан кыадар

ауруу тиеди. Эки ыйыкны ичинде төшек болуп, андан тызөлмей, жашаудан кетеди. Жарлы сабийле анасыз да кыаладыла. Болсада Фатима, алагга атагызыны кечмей кыоймагызы, ол сизникиди дерге кыары табады.

Алай, жарсыуга, жашауда бир затны оюп кыойган кыурагандан эсе тынч бола келгенин кыорибиз. Андан сора Шура жаланда бир кере кыргенди атасын - эл конторда. Ары жумуш бла барганында, Ибрагим кызын аны анасына ушатып таныганды. «Кызым, кыалайса, кызым?» - деп сөлөшгенинде, ол, абызырап, анга жуук айталмаганды.

Жумушун да кыюуп, кыалып тышына чыккыганды. Атасы ызындан кыыргыганлыкыга, анга эс бурмай, кыачып кетгенди. Андан сора ол аны бир кере да көрмөгөнди. Алай бу тыбешуу бла аны кюншү элде жашап турганын эшитген конлерин бир заманда да унутмайды.

чигин урлап, кесин кыстап кыюярга келишмедиле. Болсада ала билмегендиле бир затны - кыаганакыла бир уггай, эки болуукларын. Шурага эгизчикле туудыла. Алай а ол аны кеси да иги ангылапмайды. Киндик ананы: «Жашды», - деген ауазы кыулагына чалынады. Эсин ташлаганы себеппи кыызчыгы да болганын билалмаганды.

Аман акылылыла

Кыайныла уа жашны урлап, анга аны кыргозтмей кыюярга умут этедиле. Медсестра, кыаганакыны келтирип: «Алыгызы, өшюн салыгызы, кыызчык ач болган болур ансы, нек эсе да тынчыкысызды», - дейди. Жаш ана сейирге кыалады. Меники жашчык эди деп аны кыатына да кыоймайды, больницаны аягы юсюне салады. Артадан андан кечгинлик тилерге кыорешип, кыайдан, кыалай келтиргенлерин билдирмей, жашчыкны береди.

-деп, ынна ол конлени эсгерге, аур ахтынады, жиламуклары бурчак-бурчак төгөдиле.

Арта ол аны кесини кыызчыгы болганын тишируу киндик ананы хапарындан билгенди. Юноякха кыатышханын андан ары букдуралмай, жашырын Шурага келип, хар нени болушунлай айтханды. «Кыачала эсенг, кыач, была сени телиле турган юйге ашырып акылдадыла, мени кыргенинги уа унут», - деп кетген эди.

Адамга кыыйнылык кыруу кеси келип кыалмайды. Аман ауруудан эри жашлай окууна ауушуп, Шура жашчыгы Олег бла кеси кыалган эди. Арта кыайтырга ата-ана жок. Кыарындашлары уа анга болушлук этерча тыюу. Гытычыкыларын да сатып, игчиликке берилген эдиле. Ала арта осалга кетип, дуняларын алышханларын а ынна мында - Кыабарты-Малкыарда - жашаганында эшитгенди.

Жазууну селеймеген сынаулары

Бизни республикага ол кеси акылыл этип алай кетген эди. Мында Аушгерде Бербековланы юйлеринде жашап турганды. Артада, ала болушуп, Нальчикде өтмек заводха ишге да киргенди. Башхада айтханда, табылган эдиле Шурага ол кезиуде билеклик этерча адамла. Жашы иги окуп, уллу кыулукуда да ишлегенди, кеслери фатар да алгандыла.

Алай Олегни кыадары жарсылу эди. Юйдегиси башхага алданып, этмеген хыйласы кыалмай, эрин да жети жылга тутурады. Шура уа эшикке атылып кыалады. Ол кезиуде дагыда болушдула аушгерчиле таныш тиширууларына. Ол энде Бербековланы кыартайган, сокюр да болган аналарына кыарап турду. (Сау болсуна, ала бюгон да унутмайдыла Шураны адамлыгынын).

Бир жерде биреуге хатасын тийдирмеген экинчи жерде да тийдирмейди. Олег тутмакылыкдан амнистия бла болжалдан алгга чыгады. Айхай да, уллу эди кыуанчы жарлы ананы. Жаш кыурулушха ишге да киреди. Жангы юйор кыурап, анга анда да кыызчык тууды (биринчи юйорюнде юч кыыз өсөди). Алай Кариначыкны эки айы толганлай, Олег сунмай турганлай, ишден келип, босагада жыгылып, жан береди.

Келини Лена кыайын анасын не бек тыярга кыорешди эсе да, аны кесини атасы - анасы бла жашарча эталмады. Бу тишируу-кыда айып барды деялмаймы, ол кюн сайын да барады ыннаны кыре, туудук-уугун да элтип... Шура биреуню кююнде алагга жюк болуп жашауну кесине дурус кыормедди.

МОКБАЛАНЫ Зукура.

Топалайчык

Чамхана

Сабийне айтадына

– Атам, мен уллу болсам, аллай машина аллыкма, - дейди Ахмат, - аллай юй ишлерикме, бассейни да болгъан, уллу арбазы бла...

- Да алырса машина да, нек алмайса! Юй да ишлерсе, нек ишлемейсе?! Башхаладан кем не жеринг барды, жашым! Алай болурун бек сие эсенг, къадалып, иги окуу. Эринме, къадалып кюрешсенг, бийик билим да алырса, иги ишге да кирирсе. Ол заманда

машинанг да болур, юй да ишлерсе...

- Атам, сен а, менича болгъанында, окъургъа соймейми эдинг? Бек эринчекми эдинг? - деп, атасына жазыксынуулу къарайды уланчыкъ.

Ахмат, дерслерин этерге соймей, гитараны алып, ойнагъан кибик эте, жырлагъан кибик эте, безирей тургъанын жаратмай, эгечи Халимат:

- Сени не телевизор бла кёр-гюзтесе, не радио бла жыр-латсала, нечик иги боллукъ эди, - дейди.

- Мен алай фахмулумами сора?! - деп къуанады Ахмат.
- Фахмулуса деп да билмейме, алай ёчюлтюрге уа тынч боллукъ эди, - дейди Халимат.

- Мен энди школгъа барлыкъ тыйюлма, - дейди биринчи классха энди жюриуп башлагъан Аслан.

- Нек? Не хыйсапдан?
- Жаза билмейме, окъуй билмейме, селеширге уа устаз къоймайды...

Лайфанланы Каз-бекни жашы Алхан. Анга 1,3 жыл болады. Ол Хабазда жашайды.

Ыйыкълыклар хороскон

25 августдан 31 августха дерги

КЪОЧХАР. Хайт деген заманыгъыз, кючюгюз-къаруугъуз бла турасыз. Жангы ишлени къолгъа алыргъа бек тап кезиудю. Хунеригизни, фахмугъузуну да башыгъызгъа жаратыргъа къолугъуздан келликди.

ТАНА. Хар кимни сёзюне, оюмуна къарап къалсагъыз, кеси акылыгъыз бла не хазна жашаялырсыз. Алай ол болумгъа тёзюп да тураллыкъ тыйюлсюз.

ЭГИЗЛЕ. Алгын сизге бек тынч кёрюннген жумушла энди къыйыннга айланыргъа боллукъдула. Къошакъ мадарла этмесегиз, бютюн уллу кюч салмасагъыз, аланы толтурмазгъа къоркъуу барды.

АЙЫРЫЧАБАКЪ. Ахча къытлыкъ сынаргъа тюшерикди. Къолайыгъыз жетмегени ючюн къыйын болумну тюзетирге къолугъуздан келлик тыйюлдо.

АСЛАН. Ыйыкны биринчи жарымында кишини умутландырмагъыз, сёз бермегиз, артыкъда сизден уллу къуллукъда болгъан таматаланы. Закон бла да ойнамагъыз: жуаупдан къутулалмазсыз.

КЪЫЗ. Кеси юйюгюзде окъуна тынчылыкъ тапхан къыйын боллукъду. Таматагъыз отпускаягъызны ахыр кесегин сизге солургъа берирча мадар этигиз да, ыйыкны шухларыгъызда къонакъда туругъуз.

БАЗМАН. Ырыскы бла байламлы сылтау бла жууукъларыгъыз эмда ахлуларыгъыз бла да арагъыз аманнга кетерге

боллукъду. Даулашладан, жүрек къыйындан къутулургъа хазна онг чыгарык болмаз.

АКЪЫРАП. Бу ыйыкъда кюн сайын чыгъа туруучу жумушланы тамамлау бла чекленип къалыргъа кюрешигиз. Керексиз умутлагъа алданмагъыз, ишеклик туудургъан ахчадан керги болугъуз.

МАРАУЧУ. Хайыры узакъ болжалда чыгарык жумушланы, артыкъда жеринден тепдирилмеген ырыскы бла байламлы ишлени, къолгъа алгъан заманда, бир амалда тохтап къалмагъыз, башхалагъа да эс буругъуз.

ТЕКЕМЮЙОЗ. Жюрек тынчылыгыгъызны сакъларгъа сие эсегиз, юйде болсун, ишде болсун – ахчаны арталлады сагынмагъыз. Андан уллу дауур чыгаргъа боллукъду. Тёздюрмеген жумушланы да экинчи ыйыкъгъа болжалга салыгъуз.

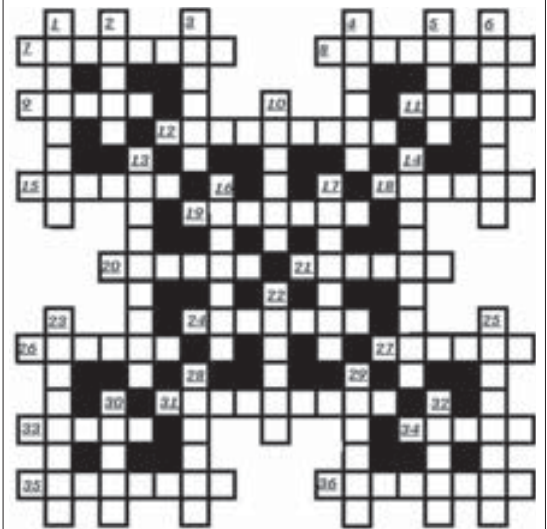

СУУКЪУЙ. Узакъ жоюучулугъузуда хыйлачылагъа кесигизни алдатыргъа къоркъуу барды. Документлеригизни бла бохчагъызни кёз аллыгъыздан кетермегиз. Бу ыйык энчи жашауугъузуну курураргъа да артык аламан кезиу тыйюлдо.

ЧАБАКЪЛА. Къыйын проблемаладан бла борчладан къутулуу амал излесегиз, ашыгышлыкъ этмегиз. Кючюгно-къаруугъузуну билигиз – алайсыз кёп затдан къуру къаллыксыз. Тёгерекде адамланы айтханларына да кулакъ салыгъыз.

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 7. Юйде сау чабакъ жюзген жер. 8. Не этерге билмей жунчуганлыкъ. 9. Эр киши ат. 11. Гыржынны бир тюрлюсю, ол къартны къоюнунда барды дейдиле. 12. Суусузлукъ. 15. Хар нени да билген. 18. Къар жауса, къошла ары кёчедиле. 19. Атны тюрлюсю. 20. Ыннаны жуулугу. 21. Ишни аллы. 24. Патчалы къырал. 26. Кёзю ариу. 27. Къырал белги. 31. Аш ашау. 33. Агъач жонаргъа жарагъан зат. 34. Бизге ашаргъа жарамгъан зат. 35. Бир бири бетине къарау. 36. Аллай сакълалы да болады.

ЁРЕСИНЕ: 1. Илму даража. 2. Жазыу жанр. 3. Къадар. 4. Саулугъу болмагъан, ауруулу. 5. Мутхуз, мылы хауа. 6. Сезимни бир тюрлюсю. 10. Жип. 13. Кёзлери жылтырагъан. 14. Инжилген. 16. Къатыш болгъан (сёз ючюн, халы). 17. Ёсюмлени юслеринден билими болгъан адам. 22. Аманлыкъны къайтарыу умут жюрютген. 23. Зар, къызгъанч адам. 25. Жарсынуу белгилеген междометие. 28. Сууда да жюзючю жаныуарчык. 29. Ырыз болмагъан сёз. 30. Жукъ ташыргъа аны чал чыбыкъдан эшедиле. 32. Жууунуучу жер.

Газетни №№160-161 номеринде чыккъан сёзберни жуаулары

ЭНИНЕ: 5. «Зепакъ». 6. «Тепана». 9. «Бекир». 10. «Жылпа». 11. «Элия бешик». 12. «Назир». 16. «Анапа». 18. «Ауанала». 18. «Жигитле». 20. «Жабалакъ». 21. Амфибия. 22. Очерк. 25. Апасы. 30. Ораза. 31. «Къаяла». 32. «Отрар». 33. «Тамата». 34. Алатон.

ЁРЕСИНЕ: 1. «Тенгими жашчыгына». 2. «Жаным сенсе». 3. Атила. 4. Интерн. 7. «Къара-Гера». 8. Риал. 13. Зикирле. 14. Рузлама. 15. Алфавит. 17. «Атлама». 23. «Чарх». 24. Резуан. 26. «Патрон». 27. Стаж. 28. Хасан. 28. Илхам.

Учредитель: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенты бла Правительствосу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ЖАНГОРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редакторну орунбасары)
ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редакторну орунбасары)
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жуауаплы секретарь)
МОКЪАЛАНЫ Зукура (культура бёлюмню таматасы)
ТИКАЛАНЫ Фатима (жамауат-политика бёлюмню таматасы)

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жуауаплы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркиндиклерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-июньда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла къырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланганды.
Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графикге кёре 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салыннганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН
ЧЫГАРГЪАНЛА:

Мусукаланы Сакинат -
дежурный редактор;
Кетенчиланы Зульфья - жуауаплы секретарыны орунбасары;
Бийчеккуланы Жаннета - (1, 2, 3, 4-чю бетле), Зезаланы Лида - (5, 6, 7, 8-чю бетле) - корректорла.

Тиражы 2100 экз. Заказ №1356
Багъасы 10 сомду

РЕДАКЦИЈАНЫ ЭМ
ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5
электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru